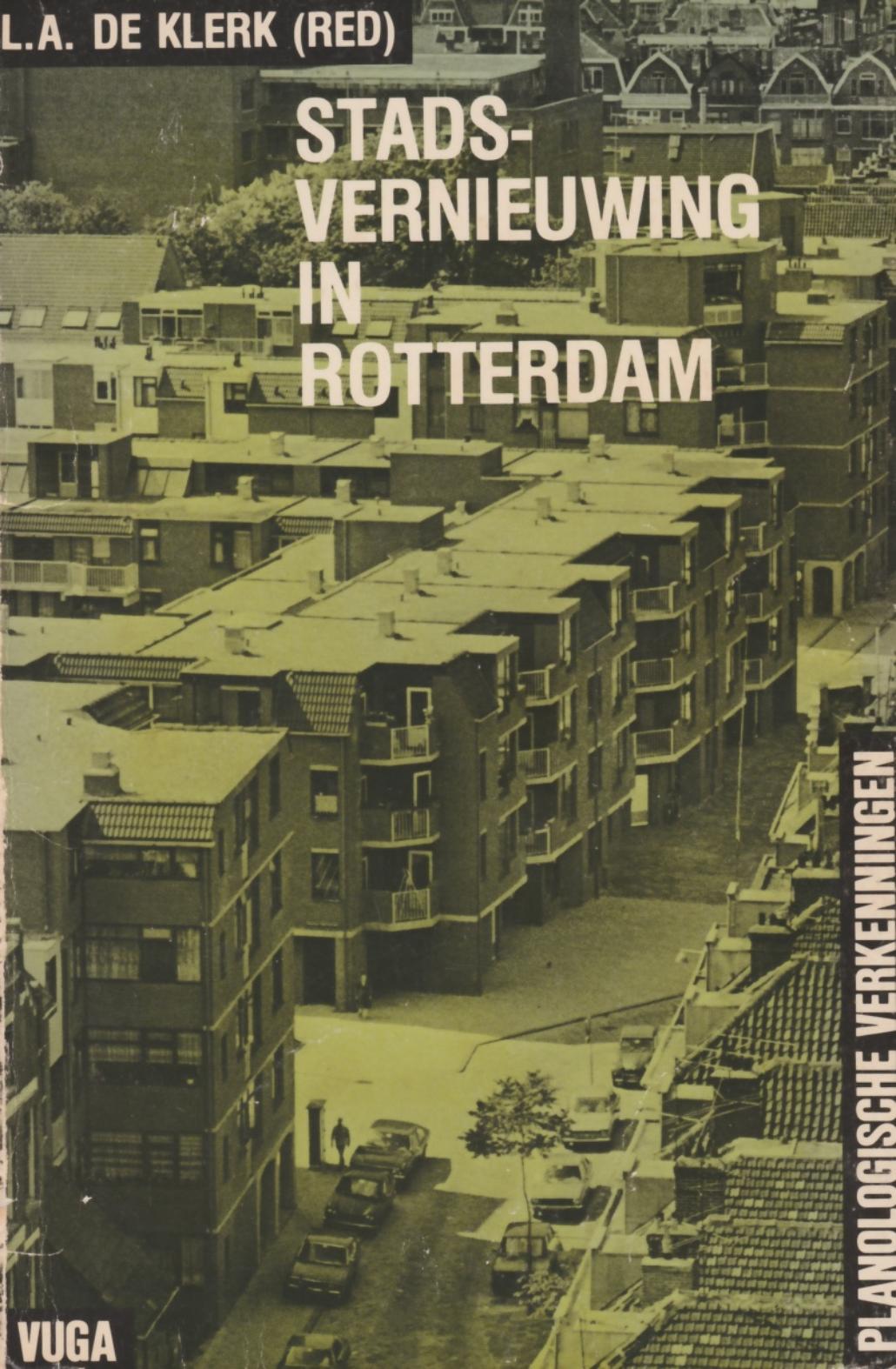

L.A. DE KLERK (RED)

STADS- VERNIEUWING IN ROTTERDAM

PLAATLOGISCHE VERKENNINGEN

VUGA

5.4 Achtergronden van het beleid

De basis voor het ontstaan van het streven naar een evenwichtiger bevolkingsopbouw moet worden gezocht in de situatie waarin de oude wijken in het begin van de jaren zeventig verkeerden. Deze werd gekenmerkt door een bedreiging met grootschalige saneringsplannen. Plannen waarin wel plaats was voor woningbouw, maar de bewoners werd nog in de begroting voor 1972 door wethouder Jettinghof te verstaan gegeven dat ‘het een illusie zou zijn te veronderstellen dat het mogelijk zou zijn in de gesaneerde gebieden op voet van de geldende regelingen nieuwe, voor de bewoners betaalbare, huurwoningen te bouwen’.²³

In het najaar van 1975 werd in de hiervoor geciteerde Deelnota Stadsvernieuwing het nieuwe beleid in globale lijnen ontvouwd. De nadruk in die nota ligt minder op de inhoud dan op de werkwijze. De eerder besproken randvoorwaarden voor de inhoud van het te voeren stadsvernieuwingsbeleid in de oude wijken kunnen in dat kader worden beschouwd als *politieke werkafspraken* tussen de wijken en het gemeentebestuur. Het is begrijpelijk dat in de toenmalige situatie waarin een snelle start van een inhaalrace geboden was, de afweging, doorrekening van consequenties en van realiseringssansen van de doelstellingen heeft ontbroken. Politiek begrijpelijk, maar uit een oogpunt van zo goed mogelijke planvorming bezwaarlijk, omdat er afspraken zijn gemaakt die, tegen de achtergrond van de immer evoluerende demografische processen, vraagtekens oproepen.

In de in 1972 verschenen Structuurnota voor Rotterdam, wordt het proces van daling van de bevolking door gezinsverdunning, vertrekoverschotten naar de randgemeenten, afname van inwo-

ning en daling van de woningproductie beschreven, maar de kwalificatie ‘onevenwichtige bevolkingsopbouw’ wordt daarin niet gebezigd, noch wordt een streven naar een evenwichtiger samenstelling van de bevolking aangekondigd.²⁴ In datzelfde jaar 1972 werd Rotterdam door de rellen in de Afrikaanderwijk zich met een schok bewust van de aanwezigheid van grote groepen buitenlanders in de stad. In 1965 werden nog 5.000 buitenlandse werknemers geregistreerd, onder wie 2.500 Spanjaarden. Het aantal immigranten was in 1971 opgelopen tot 22.000 (3% van de bevolking). Nog steeds vormden de Spanjaarden de grootste groep met ruim 5.100. De gemeente reageerde met twee beleidsmaatregelen op de gebeurtenissen in de Afrikaanderwijk;

- 1 De logementenverordening werd aanzienlijk verscherpt;
- 2 Artikel 8 van de woonruimteverordening, op grond waarvan een woonruimtevergunning kan worden geweigerd, werd aangevuld met de volgende weigeringsgrond: ‘... indien door het verlenen van de woonvergunning de evenwichtige samenstelling van de bevolking van de wijk waarin de woongelegenheid is gelegen, in gevaar dreigt te komen’.

Bedoeld gevaar van een verstoring van de evenwichtige bevolkings samenstelling van een wijk zag men beginnen bij een overschrijding van 5% van het aandeel immigranten in de wijkbevolking. Niet de zorg om de leeftijdsopbouw, noch om de sociaal-economische samenstelling of de gezinssamenstelling van de bevolking, maar de vrees voor nieuwe uitbarstingen van spanningen als gevolg van de aanwezigheid van buitenlandse werknemers stond aan de wieg van het streven naar een evenwichtiger bevolkingsopbouw op wijkniveau.

Een streven dat van meet af aan als een spreidingsbeleid kan worden getypeerd, met als kerngedachte dat een evenwichtige spreiding van de buitenlandse werknemers over alle wijken van de stad de kans op spanningen minimaliseert. De later wel geopperde gedachte dat spreiding ook de integratie van de immigranten meer in het algemeen zou bevorderen kan met een dergelijke stelligheid niet in de beleidsnota’s van de gemeente worden aangetroffen.

De woonruimteverordening, in de wandeling de ‘5%-regeling’ genoemd, werd in 1974 door de Kroon vernietigd omdat genoemde weigeringsgrond vreemd is aan het doel van de Woonruimtwet

en omdat deze in strijd is met het door Nederland in 1971 bij wet goedgekeurde verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie.²⁵ Immers, uit de tekst kon worden begrepen dat de woonruimte in wijken met meer dan 5% buitenlanders bij voorrang aan Nederlanders zou worden toegewezen.

In de Beleidsnota 1975 merkt het College op dat ‘ook een positief spreidingsbeleid van buitenlandse arbeiders en hun gezinnen over de gehele stad’ past in het woonruimteverdelingsbeleid. Men wil zoveel mogelijk een spreiding bewerkstelligen en noemt dan als enig middel de individuele huursubsidie. Na de vernietiging van de ‘5%-regeling’ meende men verder vrij machtelos te staan tegenover de grote concentraties buitenlandse werknemers.²⁶

In de Beleidsnota van 1976 maakt het gemeentebestuur zich voor het eerst zorgen om de demografische opbouw van de stad: de vergrijzing, verarming en de opdeling van de bevolking in groepen met dezelfde sociale kenmerken. De ontstane bevolkingssamenstelling wordt als een indirekte bedreiging van de leefbaarheid van de stad ervaren: ‘Grote groepen buitenlanders bijeen in één wijk zijn een gemakkelijke prooi van uitbuiting’ en ‘Hoe gemengder de bevolking per wijk is, hoe groter de kans dat door sociaal contact en sociale controle de buitenlanders zich beter kunnen handhaven in onze samenleving’, zo wordt gesteld. Het spreidingsbeleid wil men gestalte geven via de aankoop van panden in wijken waar geen concentraties van buitenlanders zijn. In overleg met de woningcorporaties zouden 800 woningen in nieuwe wijken voor de opvang van rijksgenoten ter beschikking worden gesteld. Er zouden 7.300 rijksgenoten komen in 1974/75. Bedoelde 800 woningen zijn overigens merendeels in de tweede ring gevonden in plaats van in de nieuwe wijken.

De randvoorwaarden en doelstellingen van de beleidsplannen voor de oude wijken pasten dus volkomen binnen het al eerder in gang gezette beleid. Een beleid dat in de Nota Migranten in Rotterdam van 1978 wordt gecontinueerd.²⁷ Dat betekent door gaan met het positieve spreidingsbeleid: stimulering van de vestiging van immigranten in wijken met lage concentraties. Maar een verderstrekend middel dan hen voor te dragen bij corporaties en particuliere huiseigenaren in dergelijke wijken wordt, naast door gaan met stadsvernieuwing in de oude wijken zelf, niet genoemd om bedoelde spreiding te bereiken.

Inmiddels is dan begin 1978 het Structuurplan Rotterdam-binnen-de-ruit door de Raad vastgesteld. In tegenstelling tot de Structurnota van 1972 krijgt nu de onevenwichtige bevolkingsopbouw van de stad ruime aandacht. De voor de stadsvernieuwingswijken vastgestelde randvoorwaarden zijn sterk bepalend geworden voor de inhoud van het structuurplan, zoals uit de geformuleerde strategieën en prioriteiten valt af te lezen²⁸:

- Stadsvernieuwing komt in de eerste plaats ten goede aan de huidige en vroegere bewoners; woningen voor de hogere inkomensgroepen hebben geen prioriteit binnen de stadsvernieuwings- en overloopgebieden (op langere termijn is dat overigens niet uitgesloten);
- Het streven naar hoge woningdichtheden heeft prioriteit boven het vergroten van het percentage eengezinswoningen;
- Het woningaanbod dient meer afgestemd te worden op redelijke spreiding van de bijzondere bevolkingsgroepen over de stad;
- Het woningaanbod zal zodanig moeten worden dat de bevolkingsstructuur qua leeftijds- en huishoudenssamenstelling zich minder eenzijdig ontwikkelt. Verhoging van het percentage grote woningen;
- Koop- en duurdere huurwoningen bouwen voor hogere inkomensgroepen, overigens voornamelijk buiten de overloop- en stadsvernieuwingsgebieden.

Het structuurplan vormt hiermee nogmaals een bevestiging van de politieke keuze die al eerder was gedaan bij de vaststelling van de randvoorwaarden voor de stadsvernieuwingsplannen: verbetering van de huisvesting van de laagst betaalden met als uitgangspunt bouwen-voor-de-buurt, heeft voorrang boven de oplossing van alle andere problemen. Het streven naar een minder onevenwichtige bevolkingsopbouw heeft uitsluitend betrekking op demografische aspecten: leeftijdsopbouw en huishoudenssamenstelling. Vragen naar de woonwensen van bijv. de ex-wijkbewoners die naar hun oude wijk zouden willen terugkeren worden niet gesteld. Het plan bevestigt eveneens de eerder gedane keuze om bijkans 100% woningwetwoningen te bouwen in de stadsvernieuwingswijken als consequentie van het uitgangspunt bouwen-voor-de-buurt.

Een volgende fase in het beleid breekt aan met de eind 1979 ver-

schijnende Nota Leegloop en Toeloop.²⁹ Daarin wordt het streven naar een evenwichtige bevolkingsopbouw met het Nederlands gemiddelde als ideaal losgelaten en geconstateerd wordt dat het spreidingsbeleid voor immigranten niet lukt, omdat³⁰:

- Zij elkaar opzoeken en veelvuldig via elkaars bemiddeling een woning vinden;
- Veel huiseigenaren moeite hebben met de huisvesting van immigranten;
- De goedkoopste woningen in de oude wijken het meest in trek zijn bij immigranten;
- Sommige typen woningen geschikt zijn voor immigrantengenissen; de woonruimteverdeling zelf biedt hen elders geen kans.

Vervolgens zeggen B en W met spreiding, noch concentratie uit de voeten te kunnen vanwege de nadelen die daaraan kleven. Zo voldoet spreiding niet aan de behoefté van de immigranten, zeker van de eerste generatie, om nabij landgenoten te wonen. Erkend wordt dat zij zijn aangewezen op goedkope woningen en eigen voorzieningen die om een zeker draagvlak vragen. Als nadeel van concentratie wordt het uitlokken van ernstige discriminatie genoemd. Met grote aarzeling wordt dan voorgesteld een ‘geleide huisvesting van minderheidsgroepen in kleine concentraties over de stad als geheel, ‘gebundelde deconcentratie’. Kunnen wij wel straten of delen van straten aanwijzen als vestigingsplaats voor buitenlanders? Gaat dat niet in tegen de gedachte van vrijheid van vesting? Zal er niet onmiddellijk de kreet van discriminatie opgaan? Zullen niet de bezwaren die tegen de concentratie zijn genoemd, zich, zij het in verminderde mate, ook voordoen bij de gebundelde deconcentratie.’ Aldus enige vragen die het voorstel tot ‘gebundelde deconcentratie’ begeleiden. Gemeend wordt dat dit alles wel zal meevallen. Evenals in de Beleidsnota van 1976 ligt ook in de Nota Leegloop en Toeloop de nadruk op een bij de immigranten noodzakelijk geacht gevoel van zelfvertrouwen in hun eigen cultuur en identiteit. Wanneer dat aanwezig is zullen ze zelfverzekerder, met meer bereidheid en minder angst de westerse samenleving betreden: ‘Deze houding, gevoegd bij de kleinschaligheid van gebundelde deconcentratie, zal ook voor de autochtone bevolking de ontmoeting gemakkelijker maken’.³¹ Een ge-

talsmatige aanduiding van deze kleinschalige gebundelde deconcentratie ontbreekt. Wel wordt eraan toegevoegd dat het stichten van passende voorzieningen voor de immigranten een belangrijk onderdeel van ‘gebundelde deconcentratie’ is.

De gemeenteraad ging akkoord met de gedachte van ‘gebundelde deconcentratie’, maar vroeg tegelijkertijd om een concrete uitwerking. Deze wordt dan geboden in de Vervolgnota Leegloop en Toeloop die eind 1980 in de Raad is behandeld.

De vervolgnota begint met een uiteenzetting over het streven naar een gevarieerde in plaats van een evenwichtige bevolkingsopbouw. Gevarieerd voor de stad als geheel, maar ook voor de wijken en buurten. Dit streven wordt vooral vanuit het negatieve benaderd. ‘Het is niet goed dat’ er in wijken alleen maar bejaarden of jongeren of immigranten wonen. Van werkelijk samen-leven is bij een eenzijdige bevolkingssamenstelling geen sprake, gaan voorzieningen verloren, het kan leiden tot isolement van bepaalde groepen en de integratie in de samenleving krijgt geen kansen.³²

Aan de vooravond van de raadsbehandeling komen een aantal oude wijken met hun al uit 1976 bekende standpunten naar voren in de vorm van eisen voor een effectief spreidingsbeleid. Zowel uit de samenvatting van de in 1976 gehouden enquête onder tal van instellingen, wijkorganen en dergelijke, als uit de eind 1980 aan de Raad en B en W gerichte brieven blijkt, samengevat, dat de volgende problemen de bewoners dwarszitten³³:

- Buitenlanders zijn in grote getale in de slechtste woningen terecht gekomen, o.a. via verwerpelijke sleutelgeldpraktijken van particuliere huisbazen;
- De gemeente heeft niets aan enige begeleiding gedaan;
- Door ontwrichting van de sociale structuur is het instandhouden van vertrouwde buurtactiviteiten vrijwel onmogelijk;
- De jeugd heeft geen toekomstmogelijkheden op scholen met klassen waarin zes of zeven nationaliteiten aanwezig zijn.

‘Daarom stellen wij als centrale eis dat voor alle wijken het stedelijke percentage immigranten aangehouden moet worden. Waar dit gemiddelde overschreden is, moet het zo snel mogelijk omlaag’, aldus enkele bewonersorganisaties. Als middelen voor zo’n beleid noemen zij: 100% toewijzingsbevoegdheid door de gemeen-

te van zowel corporatie- als particuliere huurwoningen, stop op de uitverkoop van huurwoningen, effectieve leegstandsbestrijding en meer geld voor een betere begeleiding van de immigranten.

Mede naar aanleiding van deze reacties en een gesprek tussen de oude wijken en de Stuurgroep Stadsvernieuwing stelt het College de Raad in een aanvullende notitie voor om de immigranten op basis van volstrekte vrijwilligheid te bewegen tot vestiging in wijken waar het streefpercentage van 16 nog niet voorkomt. Omdat een kwart van de Rotterdamse woningvoorraad voor de immigranten te duur is wordt op basis van een stedelijk gemiddelde van 12% een streefpercentage van $4/3 \times 12 = 16$ aangehouden voor alle wijken met voor de immigranten betaalbare woningen. B en W benadrukken het begrip *streefpercentage*, dat eerder het karakter van een minimum heeft. Een maximumpercentage is discriminerend, een streefpercentage niet en groeit bovendien mee met het aandeel van de immigranten in de stad.

Evenals in vroegere nota’s willen B en W de vestiging van immigranten in wijken met een gering aandeel actief stimuleren. Men haakt daarbij in op het tegelijkertijd door de Federatie van Woningbouwcorporaties gedane aanbod om gedurende het gehele jaar 1981 een inhaalactie tot uitplaatsing van *alle* stadsvernieuwingsurgenten uit te voeren. De achtergrond van dit voorstel is dat de herhuisvesting van stadsvernieuwingsurgenten grotere problemen is gaan opleveren. Er komen er steeds meer omdat de productie van nieuwbouw en vernieuwbouw sterk is toegenomen, en onder hen bevinden zich in toenemende mate immigranten gezinnen.

Het voorstel van B en W voor een streefpercentage krijgt gestalte in de motie Van der Pol-Van den Dorpel die zich uitspreekt voor het in het belang van de immigranten bewerkstelligen van hun huisvesting in andere wijken, ‘evenwichtig gespreid over het stedelijk gebied’.³⁴ De motie wordt unaniem aanvaard door de Raad. Inmiddels is dan uit de beraadslagingen ook duidelijk geworden dat bij gebundelde deconcentratie wordt gedacht aan zoveel mogelijk één nationaliteit per wijk om zo snel en doeltreffend mogelijk de juiste voorzieningen te treffen: onderwijsvoorzieningen en een zekere specialisatie per woningbouwcorporatie in het woonmaatschappelijk werk.

Wanneer dan in februari 1981 als consequentie van de gedane keuzes voor verschillende nationaliteiten verschillende voorkeurswijken worden aangewezen ontstaat er in kringen van welzijnsorganisaties die onder de immigranten werkzaam zijn fel protest, als zou er gediscrimineerd worden bij de woningtoewijzing door de gemeente. Een o.a. door deze organisaties aangespannen kort geding om het voorgenomen beleid onmiddellijk te beëindigen wordt in april door de president van de rechtbank in het voordeel van de gemeente beslist onder verwijzing naar het eerder genoemde internationale verdrag inzake uitbanning van alle vormen van discriminatie, waarin, samengevat, tijdelijke positief discriminierende maatregelen niet als rassendiscriminatie worden aangemerkt . . . Dit is hetzelfde artikel waarop de eerder genoemde motie Van der Pol-Van den Dorpel is gebaseerd.

Overzien we de periode vanaf 1972 tot heden dan vallen de volgende conclusies te trekken:

Het beleid kenmerkt zich door een hoge mate van continuïteit waar het gaat om de doelstelling de immigranten zo evenwichtig mogelijk over de stad te spreiden. Twee aspecten van het beleid veranderen in de loop der jaren: de motieven en de praktische uitwerking.

Aanvankelijk was het hoofdmotief de vrees voor uitbarstingen van spanningen tussen de immigranten en 'autochtone' wijkbewoners. Als gevolg van het besef dat de meeste immigranten hier voorgoed zullen blijven zijn nieuwe motieven naar voren gekomen: de wil om getto-vorming te voorkomen, het opheffen van discriminatie en achterstand bij de huisvesting, het treffen van betere voorzieningen. Dit alles gebaseerd op de idee dat spreiding een groter gevoel van zelfvertrouwen zal kunnen geven aan de immigranten en dat dat mede de ontmoeting tussen hen en de 'autochtone' bevolking zal versoepelen. Het opheffen van discriminatie en achterstand krijgt gestalte via een inhaalactie waarbij in samenwerking met de woningbouwcorporaties en particuliere eigenaren veel meer goede woningen in nieuwere wijken voor de immigranten beschikbaar moeten komen dan tot dusverre.

Bij de uitvoering lag in het begin de nadruk op dwang via de woonruimteverordening. Na vernietiging daarvan is, uitgezonderd

voor de opvang van Surinamers (op aandrang van het Rijk in geheel Nederland) het beleid niet bijzonder actief geweest met het vinden van middelen tot spreiding. De Nota's Leegloop en Toeloop, door velen ten onrechte verstaan als nieuw beleid, vormen een poging tot uitvoering van reeds lang bestaande beleidsvoornemens. Dit alles mede tegen de achtergrond van een dreigende stagnatie van de stadsvernieuwing als gevolg van de sterk toegenomen problemen met de herhuisvesting waarbij steeds meer immigrantenhuishoudens betrokken zijn geraakt. De materiële grondslag van het beleid valt dan ook samen te vatten als het op groter schaal en planmatiger aanpakken van de herhuisvesting via het verschaffen van een veel grotere kans op een goede, maar betaalbare woning in nieuwere wijken die onder meer door het niet goed werkende distributiesysteem en het beleid van de eigenaren, min of meer gesloten bleven voor de immigranten. Zij waren tot dusverre hoofdzakelijk aangewezen op de vrije markt van veelal slechte woningen in een beperkt deel van de stad. Verbetering van de distributie van woningen en een grotere greep op de corporaties vormen thans de belangrijkste uitvoeringsmiddelen. Dat in alle emoties rond het spreidingsbeleid de vrijwilligheid als basis, maar ook het algemene karakter van een herhuisvestingsbeleid voor alle stadsvernieuwingssurgenten, wel eens uit het oog verloren is door sommigen is begrijpelijk, maar onjuist.

Een winst van de tweede Vervolgnota Leegloop en Toeloop is dat ook de stadsvernieuwing als oplossing van de huisvestingsproblemen duidelijker in het vizier is gekomen. In feite borduurt de nota daarmee voort op de Nota Migranten in Rotterdam van 1978. Nu wordt een veel actievere aanpak voorgesteld: immigranten dienen deel uit te gaan maken van projectgroepen en de bouwteams moeten rekening gaan houden met hun specifieke voorkeuren. Men wil uiteindelijk beslist geen bijzonder huisvestingsbeleid voeren voor de immigranten, wel wil men de mogelijkheid openhouden om tijdelijk bijzondere maatregelen te treffen. Het spreidingsbeleid voor de immigranten kan als zo'n bijzondere maatregel worden beschouwd, ondermeer bedoeld om het juist voor deze groep slecht functionerende woonruimteverdelingsbeleid te verbeteren. Een meer algemene conclusie luidt dat de gemeente zowel door middel van algemeen, als via specifiek beleid de huis-

vesting van immigranten tracht te verbeteren, waarbij het specifieke beleid de taak heeft extra achterstanden te verhelpen en het pad naar algemeen beleid te effenen.

Het valt nog niet precies te overzien welke betekenis gehecht dient te worden aan de ombuiging van het streven naar een evenwichtige tot een gevarieerde bevolkingsopbouw. In ieder geval wordt het bestaande woningbouwdifferentiatie- en woningtoewijzingsbeleid niet gewijzigd. Men blijft zich zorgen maken over de samenstelling van de bevolking in de afzonderlijke wijken van de stad.

Naast spreiding van de immigranten is het streven naar een minder evenwichtige bevolkingsopbouw vrijwel uitsluitend gericht op demografische aspecten: leeftijdsopbouw en gezinssamenstelling. Het sociaal-economisch aspect blijft ook op stedelijk niveau achterwege. Begrijpelijk, omdat een ander beleid dan in de randvoorwaarden en beleidsplannen al was vastgesteld, onmiddellijk het belangrijkste uitgangspunt van de stadsvernieuwing, bouwen-voor-de-buurt, zou aantasten.

De gedecentraliseerde aanpak die een grote invloed van de wijken op de inhoud van de plannen toelaat heeft voor de segregatieprocessen een zelfversterkend effect. De groepen kleine huishoudens en relatief lage inkomens zullen erop aansturen om de woningbouw zoveel mogelijk op hun eisen en wensen af te stemmen. De volgende paragraaf zal duidelijk maken dat tot dusverre het woningbouwdifferentiatiebeleid en bouwen-voor-de-buurt samen zijn gegaan, maar dat er op korte termijn nieuwe keuzes gemaakt moeten worden. In ieder geval heeft het college in de tweede Vervolgnota Leegloop en Toeloop nogmaals nadrukkelijk verklaard dat de woonwensen van kleine huishoudens niet volledig in de binnenstad gehonoreerd kunnen worden. Men blijft bij het eerder vastgestelde woningbouwdifferentiatiebeleid. Tevens wordt erkend dat de bestaande toewijzingsregels – 85% van de woningen in de oude wijken voor de wijkbewoners – minder gunstige effecten sorteren voor het streven naar een gevarieerde bevolkingsopbouw. Een wijzigingsvoorstel van de verdelingsregels van 85:15 in 70:30 leidt schipbreuk in de Raad en wordt voorlopig als politiek onhaalbaar beschouwd. Onder meer wordt gesigneerd dat niet

altijd aan de toewijzingsregels wordt voldaan, dat immigranten nauwelijks voldoen aan de eis om tenminste 5 jaar in de wijk te wonen en dat sommige wijkherhuisvestingscommissies vaak een sterke behoefte hebben alleenstaanden en immigranten af te houden omdat zij menen dat er al te veel mensen uit deze groepen in hun wijk wonen.³⁵

Tot nog toe is aan de invloed van de immigranten op de demografische aspecten van de bevolkingssamenstelling nauwelijks aandacht besteed. Hun bijdrage tot verjonging van de bevolkingsopbouw, nieuw draagvlak voor voorzieningen, stijging van het aantal grotere gezinnen e.d. is tot dusver vrijwel genegeerd.

Het streven van een aantal oude wijken naar verlaging van het aandeel immigranten wordt door sommigen uitgelegd als een vorm van discriminatie. Zoals overal in de samenleving heersen er ook in de oude wijken vooroordelen op grond van afkomst en ras jegens de buitenlanders, zo blijkt uit het onderzoek ‘Segregatie in Rotterdam’. Daarin werd onder meer vastgesteld dat in de matig gesegregeerde gebieden deze vooroordelen het meest voorkomen. In laag en hoog gesegregeerde gebieden, waarin dus naar verhouding weinig en veel immigranten wonen, leven de vooroordelen minder sterk.³⁶

Afgaande op de reacties van de oude wijken zelf, blijken verschillende factoren en gevoelens een rol te spelen:

- Men voelt zich in de steek gelaten door de gemeente die al jaren geleden een spreidingsbeleid had toegezegd, maar niet bij machte bleek dit daadwerkelijk uit te voeren;
- Men constateert dat de sociale structuur van de wijken uit elkaar valt. De deelneming aan traditionele wijk- en buurtactiviteiten is sterk terug gelopen hier en daar. Men is niet tegen de immigranten, maar men kan hun snelle aanwas eenvoudig niet aan. De scholen vormen hierbij een groot probleem. Vrees voor niveauverlaging als gevolg van de vele nationaliteiten in de klassen brengt ouders ertoe hun kinderen elders op school te doen. Soms ontstaan in wijken scholen die of overwegend door allochtonen of door autochtonen worden bezocht;
- De stadsvernieuwing is nog maar net van de grond gekomen.

In toenemende mate blijken de immigranten in (potentiële) slooppanden te wonen. Door hun onbekendheid met de taal, de ingewikkelde regels en hun soms grote gezinsomvang ontstaan er steeds grotere problemen met de herhuisvesting waardoor het stadsvernieuwingsproces dreigt te stagneren. Er is een toenemende concurrentie om de schaarse voorraad laaggeprijsde woningen in de oude wijken;

- Stadsvernieuwing wordt door de wijkorganisaties in zekere zin als hun eigendom beschouwd. Typerend is dat door hen de bouw van premie- en vrije sectorwoningen in de oude wijken niet tot de stadsvernieuwing wordt gerekend. Zonder enige schroom is het beëindigen van de medewerking aan de stadsvernieuwing door enige wijkorganisaties als dreigement gehanteerd bij de presentatie van de eis tot een effectief spreidingsbeleid. Naar mijn indruk heeft dit zwaar gewogen bij de besluiten van de gemeenteraad.

Ook kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat er soms een gevoel van teleurstelling heerst in deze zin dat, nu eenmaal de woning- en wijkverbetering na jarenlang actievoeren en veel moeite op gang is gekomen, er het besef is ontstaan dat dit wel eens voor een (groter) deel aan anderen dan de oorspronkelijke wijkbevolking ten goede zou kunnen komen. Natuurlijk woont een groot deel van de oorspronkelijke bevolking niet meer in de oude wijken. Ca 50% woonde er in 1976 korter dan 5 jaar.³⁷ De buitenlanders zijn tot nog toe nauwelijks bij de stadsvernieuwing betrokken. Slechts 2½% van de nieuwe woningen wordt door immigrantenhuishoudens bezet. Dat deze situatie dient te verbeteren is ook een bij motie aanvaard beleidsvoornemen.